

Üniversite Öğrencilerinin İlköğretimde Aldıkları Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Düşünceleri

Saide AYVAZ ÖZTÜRK*

ÖZET

Sosyal bilgiler dersi toplumun şekillenmesinde, toplumsal birikimin sonraki nesillere aktarılmasında, hak, adalet, eşitlik, özgürlük gibi kavramların öğretiminde, toplumun inşasında çok önemli bir yeri olan ilköğretim dersidir. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersine ilişkin düşünceleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş olup, fenomenolojik araştırma desenine göre tasarlanmıştır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılının güz yarıyılında basit tesadüfi örnekleme ile seçilen 88 üniversite öğrencisine yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Veriler uzman görüşü alınarak oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derlenmiştir. Açık uçlu sorular üniversite öğrencilerine yöneltilmiştir. Bu nitel araştırmanın verileri betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Analiz sonucu ortaya çıkan bulgulara göre katılımcıların büyük çoğunluğunun sosyal bilgiler dersini hayatlarının önemli bir parçası olarak gördükleri, bu derste aldıkları bilgileri günlük yaşamlarında kullandıkları ve şuan gördükleri derslere temel teşkil ettiği düşünceleri ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlerin hala geleneksel-esasici öğretim uygulamasının yanlışlığı ve daha çok uygulamaya ve yaparak yaşayarak öğrenmeye dayalı bir sürece vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Dersi; Üniversite Öğrencisi; Nitel Araştırma

University Students' Views Towards the Social Studies Course Taken in Primary Education

ABSTRACT

The social studies course is an elementary course which has a very important place in the construction of society, teaching the concepts of right, justice, equality, and freedom in shaping the society, transferring the social accumulation to the next generations. In this research, it is tried to reveal the thoughts of university students about social studies course they took in primary education. In this research, qualitative research approach has been adopted and designed according to phenomenological research design. A semi-structured interview form was applied to 88 university students who were deliberately selected in the fall semester of the 2018-2019 academic year. The data were collected by using semi-structured interview form which was formed by expert opinion. Open-ended questions were directed to university students. The data of this qualitative research were analyzed by using descriptive analysis method. According to the findings of the analysis, it is thought that the majority of the participants see the social studies lesson as an important part of their lives, that they use the information they take in this course in their daily lives and that they constitute the basis

for the lessons they have taken. In addition to this, it is noteworthy that teachers are still emphasized in the teaching of social studies by the mistakes of the traditional-essentialist education practice and by the practice of learning and doing more.

Keywords: Social Studies Course; University Student; Qualitative Study

GİRİŞ

İlköğretim 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda bir ders olarak okutulan sosyal bilgiler dersi toplumu ve toplumu oluşturan bireyleri inceleyen disiplinlerden meydana gelen ve geniş alan yaklaşımının yanında sarmal programlamayla hazırlanmış disiplinler arası bir derstir.

Sosyal bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. Konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmektedir (MEB, 2018).

Sönmez'e (1999) göre sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen bilgiler olarak tanımlanabilir. Toplumsal gerçek denildiğinde toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinlik akla gelebilir.

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi; sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu varsayımına dayanır (Öztürk, 2009). Buna dayanarak milletlerin kendi kültür ve değerlerini gelecek nesillere aktarmak için sosyal bilgiler dersini bir araç olarak kullandığı söylenebilir.

Eğitim sistemimiz yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliklerde; kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekle birlikte; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır (MEB, 2018). Aynı eksende Aktekin, Harnett, Öztürk ve Smart'a (2009) göre, eğitim toplumsallaşmanın önemli bir boyutunu oluşturur. Eğitim sadece belli bilgi ve becerilerin kazanılması süreci değil, değerler ve inançların şekillenmesine de yardımcı olur. Sosyal bilgiler ve tarih dersleri öğrencilerin toplumsallaşma süreçlerinde ve onların belli değerleri ve inançları tanımlarında nasıl bir rol oynamaktadır?

Araştırmanın amacı

Çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersine ilişkin düşüncelerini ifade etmektir. Çalışmanın sosyal bilgiler eğitiminde, öğrencilerin eğitim hayatının ilerleyen basamaklarında aklında kalan olguların ve düşüncelerin nasıl şekillendiğini ortaya koyması bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Araştırmada nitel araştırma modeli benimsenmiştir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algılar ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma yaklaşımı olarak ifade edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada nitel araştırma türlerinden biri olan fenomenoloji modeli kullanılmıştır. Fenomenoloji (olgu bilim) çalışmaları farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanır (Cropley, 2002; Büyüköztürk, 2010). Bu araştırmada da üniversite öğrencilerinin ilköğretimde deneyimledikleri sosyal bilgiler dersine yönelik düşünceleri açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2018-2019 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Antalya ilindeki bir üniversitede okuyan 88 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma dâhilinde gerçekleştirilen görüşmeler için Antalya ilinde okuyan üniversite öğrencisi sayıları da dikkate alınarak Patton'un (2002) açıkladığı Amaçlı Yansız Örneklem yöntemiyle 88 üniversite öğrencisi seçilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 68'i erkek, 20'si kadındır.

Tablo 1. Üniversite öğrencilerinin yaşlara göre dağılımı

Yaş	N	%
18	21	23,86
19	25	28,40
20	21	23,86
21	10	11,36
22	6	6,81
23	2	2,27
24	1	1,13
Toplam	88	100,0

Tablo 1. 'de görüldüğü üzere çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinden 21'inin (%23.86) 18 yaş, 25'inin (%28.40) 19 yaş, 21'inin (%23.86) 20 yaş, 10'unun (%11.36) 21 yaş, 6'sının (%6,81) 22 yaş, 2'sinin (%2.27) 23 yaş, 1'inin (1.13) 24 yaşında olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan öğrencilerin yaşları ve Türkiye'de sosyal bilgiler dersinin tarihçesi dikkate alındığında tamamının sosyal bilgiler dersini geniş alan yaklaşımı şeklinde ve yaparak yaşayarak öğrenmeye (yapılandırmacı) uygun olarak aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, önceden soruların hazırlandığı ancak görüşmenin gidişatına göre yeni sorular ve cevapların eklenebildiği görüşme türüdür (Karasar, 2011, s.168). Uzman görüşleri doğrultusunda kullanılacak sorular düzenlenmiştir. Araştırmada üniversite öğrencilerine aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. Sosyal bilgiler dersinin sizin için anlamı nedir? Lütfen açıklayınız.
2. Sosyal bilgiler dersinde kazandığınız bilgi, tutum ve becerileri günlük hayatta kullanıyor musunuz? Lütfen açıklayınız?
3. Şu an öğrenim gördüğünüz bölüm/anabilim dalında ilköğretimde aldığınız sosyal bilgiler dersinin yeri nedir?
4. İlköğretim yıllarında almış olduğunuz sosyal bilgiler dersinin daha etkili olabilmesi için önerileriniz nelerdir? Lütfen açıklayınız.

Verilerin Çözümlemesi

Veriler, araştırmaya gönüllü olarak katılan 88 üniversite öğrencisine yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanması ile elde edilmiştir. Bu veriler, betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Araştırma sürecinden toplanan veriler, katılımcılara yöneltilen sorular temelinde kategorilere dönüştürülmüştür. Veriler bu kategoriler altında sınıflandırılma yoluna gidilmiştir. Bu işlem esnasında katılımcılardan alınan alıntı ifadelerinin açık ve anlaşılır bir dille ifade edilmesine, tutarlı ve ilgili tema ile doğrudan ilişkili olmasına dikkat edilmiştir. Temalaştırılan ifadeler bu araştırmanın bulgular kısmında doğrudan alıntılanmıştır. Alıntılara yer verilirken, her bir katılımcıya bir numara verilmiş ve K1'den K88'e kadar kodlamalar kullanılmıştır. Sonrasında bu bulgular yorumlanmıştır. Araştırmada temel olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu uzman görüşü alınarak şekillendirilmiş ve geçerliği sağlanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar çalışma grubunu oluşturan öğrencilerle paylaşarak bilgilendirme yoluyla dış güvenilirliği sağlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersinin onlar için ne anlama geldiği, sosyal bilgiler dersinde kazandıkları bilgi, tutum ve becerileri varsa günlük hayatta kullanıp kullanmadıkları, şu an öğrenim gördükleri bölüm/anabilim dalında sosyal bilgiler dersinin yerini ve sosyal bilgiler dersinin daha etkili olabilmesi için üniversite öğrencilerinin önerilerine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersine ilişkin düşünceleri nelerdir?

A) Sosyal bilgiler dersinin sizin için anlamı nedir? Lütfen açıklayınız.

Tablo 2. Sosyal bilgiler dersinin üniversite öğrencileri için anlamı tematik dağılımı

Tema	Frekans
Çoklu tema ¹	12
Günlük yaşam becerisi kazandırma	11
Kişilik gelişimine katkısı	10
Türkiye ve Dünya	7
Toplum ve etik	7
Tarih bilinci kazandırma	7
Çevre ve toplum bilinci	6
Kültürel değerler	5
Genel kültür	4
Tarih ve Coğrafya	4
İnsanlık tarihi açısından önemi	3
Diğer	12

Aldığımız cevaplar yoğun olarak çevre ve toplum bilinci, toplum ve etik, günlük yaşam becerisi kazandırma, tarih bilinci kazandırma, kişilik gelişimine katkısı, insanlık tarihi açısından önemi, Türkiye ve dünya, genel kültür kültürel değerler, tarih ve coğrafya, çoklu tema ve diğer başlıkları altında toplanmıştır. Özellikle birçok öğrencinin sosyal bilgiler dersine bir ders olmaktan öteye çok daha büyük anlamlar yüklediği görülmüştür. Bir üniversite öğrencisi bunu şu şekilde dile getirmiştir: "Hayata bakış açımıza yön veren dallardan oluşur. Sosyal bilgileri anlamak, tarih ya da coğrafyadan daha zordur."

a) Çoklu tema

K20,K35,K47,K48,K50,K52,K60,K61,K78,K81,K82,K88

K47: Yaşadığımız çevre ve dünya hakkında bilgi sunar. Tarih, coğrafya, vatandaşlık ve hukuk hakkında bilgi edinmemizi sağladığı için önemli bir ders olarak görüyorum.

K50: İlköğretim açısından pek önemli değil çünkü salt ezbere dayalı bir ders olduğu bir gerçek. Ama sosyal bilim (felsefe, psikoloji, sosyoloji, tarih v.b) dallarını araştırmak ve okumak anlamlı olduğu kadar önemlidir de.

K60: Kültürümüz, ülkemiz, coğrafyamız, vatandaşlık sorumluluklarımız hakkında bilgi kazandırması benim için anlamlı.

K88: İnsan ilişkileri, yaşadığımız toplum, ahlaki değerler, kurallar ve gelenekler hakkında bilgi veren bir derstir. Topluma kişilik oluşturmada ve tanımlamada yardımcı olur.

b) Günlük yaşam becerisi kazandırma

K6,K11,K23,K43,K44,K55,K56,K57,K67,K71,K72

K6: Sosyal bilgiler dersi günlük yaşamda başımıza gelebilecek olayların karşısında bizlere bilgi veren, herkesin sevdiği bir dersti.

¹ Çoklu tema kategorisinde katılımcılar diğer tema kategorilerini birlikte değerlendirerek görüş sunmuştur.

K23: Sosyal bilgiler dersi bize günlük hayatta toplum içinde nasıl hal ve hareketler sergilemememiz gerektiğini anlatan ve öğretten bir derstir.

K55: Sosyal bilgiler dersi günlük yaşamda karşılaşacağımız bilgiler içerdiğinden dolayı benim için anlamlıdır.

K71: Çocukları toplumsal hayata hazırlar.

c) Kişilik gelişimine katkısı

K13,K15,K16,K17,K21,K38,K45,K58,K64,K75

K15: Erken yaşta alınması gereken derstir. Bireyi daha özgüvenli hale getirebilir.

K21: Kişisel gelişimimize yardımcı olduğunu düşünüyorum. Dünyaya dair ufkuymuzu genişletiyor, ayrıca bilgilendiriyor.

K45: Hayata bakış açımıza yön veren dallardan oluşur. Sosyal bilgileri anlamak tarih ve coğrafyadan daha zordur."

d) Türkiye ve Dünya

K3,K14,K26,K40,K51,K54,K83

K3: Kendi ülkemi ve dünya ülkelerinin tarihini öğreniyorum.

K26: Kendi gelenek ve göreneklerimizi ya da başka ülkelerin gelenek göreneklerini, sosyal aktivitelerini, insanlarla daha iyi iletişim kurmanın yani sosyalleşmenin gerekli olduğu ve nasıl olacağı konusunda bilgilendiren bir ders olduğunu düşünüyorum.

K40: Türk ve dünya tarihinin, edebiyatının ve sosyal yaşamının tek bir başlık altında toplanarak bir ders olarak ilköğretimde okutulması.

e) Toplum ve etik

K4,K9,K18,K19,K25,K36,K46

K4: Toplum içinde yapılan hareketlerin etik kavramına uygun olup olmadığını ve karşımıza çıkan sorunlardan kaçmak yerine daha çok üstesinden gelmemi öğretti.

K9: Sadece ders değil, ahlaki, kişisel nitelik veya doğruyu yanlış ayırt edebilmeyi öğrendim. Bununla birlikte kendime bir yaşam tarzı belirledim.

K19: Sosyal bilgiler dersi toplumun yaşantısını, davranış kurallarını, toplumda nasıl davranılması gerektiğini anlatan, hangi davranışın doğru hangisinin yanlış olduğunu anlatıldığı bir derstir.

K25: Sosyal bilgiler dersi ilkokulda toplumun kuralları ve ahlak ile ilgili bilgiler verdiği, toplumda nasıl davranışlar sergilememiz gerektiğini öğrettiği için önemli ve anlamlı bir derstir.

f) Tarih bilinci kazandırma

K7,K10,K12,K28,K53,K73,K74

K12: Sosyal bilgiler dersinin benim için anlamı tarihsel ve toplumsal yönde bilgi aktarmasıdır.

K53: Tarihimizi öğreten, geçmişte neler olmuş, nasıl böyle olmuş, geçmişimizi anlatan bir ders.

K73: Geçmişte yaşanan tarihi olayların günümüzde anlatıldığı bir derstir. Geçmişin geleceğe sözlü olarak yansımadır.

g) Çevre ve toplum bilinci

K2,K22, K30,K33,K39,K65

K2: Çevreye ve toplumlara nasıl duyarlı ve pozitif davranacağım hakkında bilinçlendirdi.

K39: Genel yaşam, toplum ve çevre kurallarını öğrendiğimiz, daha iyi ve düzgün bireyler olmamızı sağlamak amacıyla bizlere ilkokulda verilen derstir.

K65: Sosyal bilgiler dersi bizim ileride göreceğimiz derslerin temelini oluşturur. Bizi sosyal hayata hazırlar. Çevremiz hakkında bilgilendirir.

h) Kültürel değerler

K24,K27,K32,K37,K86

K24: Hayatımda en sevdiğim ilköğretim dersi ve tutkuyla dinlediğim ders sosyal bilgiler dersidir. Bu derste bize birçok kültürel değerlerin yanında Atatürk öğretilmiştir.

K86: Sosyal ve kültürel değerler içeren kapsayıcı bir ders olması.

i) Genel kültür

K5,K31,K63,K76

K76: Genellikle bilmediğimiz şeyleri öğrenebiliyoruz. Genel kültürümüzü geliştirebiliyor.

j) Tarih ve Coğrafya

K42,K62,K84,K87

K42: Sosyal bilgiler dersi deyince aklıma tarih ve coğrafya geliyor. Bir de sözel bir ders olduğu için zor olduğunu düşünüyorum.

K62: Sosyal bilgiler dersi benim için tarih, coğrafya gibi dersleri hatırlatıyor. Onun dışında kişisel bir anlam ifade etmiyor.

K84: Sosyal bilgiler hem tarih hem de coğrafya gibi bilgileri veren bir ders olduğu için çok yararlı olduğunu düşünüyorum.

k) İnsanlık tarihi açısından önemi

K8,K59,K68

K8: İnsanoğlunun gelişiminde önemli bir yeri olduğunu, hem kişisel hem de toplumsal olarak birikim yapılabilecek bir bilgi topluluğu olduğunu düşünüyorum.

l) Diğer

K1,K29,K34,K49,K66,K70,K77,K79,K80,K69,K41,K85

B) Sosyal bilgiler dersinde kazandığınız bilgi, tutum ve becerileri günlük hayatta kullanıyor musunuz? Lütfen açıklayınız?

Tablo 3. Sosyal bilgiler dersinde kazanılan bilgi, tutum ve becerileri günlük hayatta kullanmalarına ilişkin görüşlerinin dağılımı

Görüş	N	%
Evet	69	60,72
Hayır	12	10,56
Boş	7	6,16
Toplam	88	100,0

88 üniversite öğrencisinden 69 tanesi bu soruya evet cevabı vermiştir. Üniversite öğrencilerinin 12'si hayır cevabı vermiştir. 7 öğrenci bu soruyu boş bırakmıştır. Bu bulgudan anlaşılacağı gibi üniversite öğrencilerinin büyük bir kısmı sosyal bilgiler dersinde edindiği bilgi, tutum ve becerileri günlük hayatta bir şekilde kullandığını düşünmektedir.

a) Evet

K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10,K11,K12,K13,K14,K15,K16,K18,K19,K20,K21,K23,K24,K25,K26,K28,K29,K30,K31,K32,K33,K34,K35,K36,K37,K39,K40,K42,K43,K44,K45,K46,K47,K48,K49,K51,K52,K53,K54,K55,K56,K57,K58,K59,K60,K61,K65,K68,K69,K70,K72,K74,K76,K77,K78,K81,K82,K83,K84,K87,K88

K19: Evet kullanıyorum. Mesela toplum kuralları, çevreyi temiz tutmak, tutmayanları ikaz etmek, insanlara karşı hoşgörülü olmak.

K20: Kullanıyorum. Topluma daha rahat uyum sağlamama yarıyor.

K25: Kullanıyorum. Hatırladığım kadarıyla yerlere çöp atmamayla ilgili bir bilgi ve öğrenim vardı. Hayatımda uyguladığım bir tutum.

K34: Bazen genel kültür olarak kullanıyorum.

K35: Kullanıyorum. Çevreye daha bilinçli şekilde yaklaşıyorum.

K36: Birebir farkında olmasak da bence kullanılmaktadır. Çünkü tarih bilgilerinin yanında sosyal yaşam ile ilgili bilgilerde edindiğimiz bir ders.

K39: Genel kuralları, davranışları ve yapıp yapmamamız gereken şeyleri öğrenmiştik ve bunlar bizim olmazsa olmazımız düzen için kullanmamız gerekir, kullanıyorum.

K40: Kısmen evet. Çünkü bu derste öğretilen temel tarih bilgisi karşıma çıkmaktadır.

Öğretilen toplumsal ahlak bilgisini de hala kullanıyorum.

K46: Kullanıyorum ama ilkokulda bu derste verilen bilgilerin yeterli olmadığını düşünüyorum.

K47: Kullanıyorum. Öğrendiğimiz bilgiler tarih ve coğrafya derslerinde veya ülkemiz ve ülkemizin coğrafyası hakkında birisine bilgi aktarmak istediğimde kolaylık sağlıyor.

K51: Toplumdaki sınırlarımı biliyorum. İnsan ve hayvan haklarını daha iyi savunuyorum.

K52: Sosyal bilgiler dersi bana göre direk sosyal hayatı ilgilendirdiği için öğrendiklerimle yaşantım arasında bir bağ kurarak boşluğa düştüğüm noktada yardımına koşmaktadır.

K55: Tabi ki sosyal bilgiler dersinden öğrendiğim birçok şeyi kullanıyorum. Mesela geçmişim, kendim, insanlarla olan iletişimim, kültürüm, çevrem v.s.

K56: Sosyal bilgiler dersi bireysellikten tutun çoğu konuyu kapsayan hayati bilgilerle doludur. Bu yüzden kullanıyorum.

K65: Kullanıyoruz. Günlük hayatta insanlarla olan ilişkilerimizi etkiliyor.

K74: Tarihi yerlere gittiğimiz zaman bir bilgimiz oluyor. Geçmişimize bakarak ders alıyor ve hatalar yapmıyorum.

K76: Tarihimizi daha iyi öğrenebiliyoruz. Ülkemizin ekonomisini, coğrafi yapısını vb. hakkında gezip gördüğümüz yerlerde bir düşüncemiz, fikrimiz oluyor.

K87: Bir Türk'ün günlük hayatta nasıl davranması gerektiği, nasıl bir kişiliği olması gerektiğini öğrendim. Kendi hayatımda kullanmaya çalışıyorum.

K88: Bazı bilgileri, tutum ve becerileri bilinçli veya bilinçsiz kullanıyorum. İnsanlarla olan diyaloglarımın ve yaklaşımlarımın daha düzenli olmasını sağladığını düşünüyorum.

b) Hayır

K1,K27,K50,K62,K63,K64,K66,K67,K71,K79,K80,K86

K1: Çünkü bana davranış, bilgi ve beceri anlamında kullanabileceğim hiçbir şey anlatılmadığına inanıyorum.

K27: Kullanmıyorum.

K50: Pek kullandığım söylenemez. Çünkü eğitim sistemimiz 'ezberci' anlayışın ötesine geçebilmiş değil. Kendi çabalarım doğrultusunda bir şeyler okumaya ve tefekkür etmeye çalışıyorum.

K62: Kullanmıyorum. Bana göre bilgi, tutum yaşayarak öğrenilir. Okulun bana kattığı hiçbir şey yok.

K63: Çünkü ilk ve ortaokulda her şey ezbere dayalı işlendi. Genellikle sınavları geçebilmek için konuları öğrendik ve gerçek hayata çok yansımaları oldu.

K64: Kullanmıyorum, çünkü çoğunu hatırlamıyorum.

K66: Kullanmıyorum.

K67: Çünkü hayata dair bilgiler yaşadıkça ve görerek kazanılacak şeyler olduğunu düşünüyorum.

K71: Çünkü çocuk aklı anlamaz.

K79: Kullanmıyorum. Yeterince sosyal alan bilgisi biliyorum. (Kendim öğrendim.) Ve sosyal bilgiler hocası beni dövmüştü o yüzden nefret ediyorum.

K80: Hayır, çünkü işe yaramıyor.

K86: Geçmişe yönelik tarihi bilgilerin ağırlıklı olup günlük hayata dair sosyal gelişim içeren bilgilerin olmadığını düşünüyorum.

c) Boş

K17,K22,K38,K41,K73,K75,K85

Yedi öğrenci bu soruyu cevaplamamıştır.

C) Şu an öğrenim gördüğünüz bölüm/anabilim dalında ilköğretimde aldığınız sosyal bilgiler dersinin yeri nedir?

Öğrencilerin verdiği cevaplar genel olarak üniversite öğrenimlerinde almış oldukları İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Dünya Ülkeleri ve Kültürleri, Yaşam Becerileri, Meslek Etiği gibi dersler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bunun yanında öğrencilerin çoğunun ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersiyle kendi bölüm/anabilim dallarında aldıkları derslerin uyumlu olduğu, daha farklı açıdan ve geniş kapsamlı olarak sunulduğu bununla birlikte sosyal bilgiler dersinde edindikleri kazanımların üniversite öğrenimlerine temel oluşturduğu üzerinde durulmuştur.

K7: İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinin büyük bir kısmı ve Atatürk hakkında gerekli bilgiler edindim.

K9: Sosyal bilgiler dersi hayat ve öğrenim için temel bir yapı taşıdır benim için.

K18: Sosyal bilgiler dersi her şeyin içindedir.

K24: Bir nebze de olsa tüm derslerde aslında sosyal bilgiler dersinin yeri var.

K26: İlköğretimde aldığım dersi not olarak hatırlayamıyorum ama hemen hemen aynı konular. Fakat üniversitede aldığım ders daha akılda kalıcı ve günlük yaşantımda kullanması daha kolay.

K27: Tabandan biraz bilgi sahibi olduğum için bölüm derslerinde bazı konularda zorlanmıyorum.

K33: Sosyal bilgiler dersi diksiyon, jest ve mimikler, davranış ve duruşumuz ile ilgili birçok rahatlık sağladı.

K35: İlköğretimde bize verilen dersler temel yapı görevi gördü. Üniversitede üstüne koyarak birikim sağlıyor.

K36: Tarih ve diğer felsefe, etik, sosyoloji derslerinin temelini sosyal bilgiler dersinde alıyoruz. Şuan ki derslerimiz de sosyal bilgiler dersinin devamı niteliğindedir.

K40: İnkılap tarihi, meslek etiği, dünya ülkeleri ve kültürleri dersleri sosyal bilgiler dersinin daha detaya indirgenmiş hali.

K44: Gördüğüm dersleri anlamamı kolaylaştırıyor.

K46: Aslında insanın davranış biçimlerini bir nevi insanın karakterini belirlediğinden dolayı sadece okuduğum bölüme değil tüm bölümlere bir şekilde katkısı oluyor.

K52: *Alt yapısıdır. İlköğretimde bu dersleri almasaydık belki de şu an aldığımız dersleri anlamada zorluk çekerdik.*

K57: *Yeri çok büyüktür. Çünkü günlük hayatta vereceğimiz kararları bile etkileyecek kadar önemlidir.*

K65: *Sosyal bilimlerde tarih, coğrafya, vatandaşlık konularından bahsedildiği için şu an öğrenim gördüğümüz bazı derslerin aslında temelini oradan alırız.*

K84: *Yeri çoktur. Halen daha ilkokuldan aldığımız bilgileri pekiştirerek öğrenim görüyoruz.*

K87: *Tarih dersinde daha aktif olmama neden oldu.*

K88: *Önemli bir yer tutmaktadır. İnsanlığın ve kişiliğin oluşmasında rol oynadığını düşünüyorum.*

Öğrencilerin bir kısmı ise ilköğretimde gördüğü sosyal bilgiler dersi ile üniversitede aldığı derslerin herhangi bir yerinin olmadığını düşünmektedir.

K1: *Birbiriyle uyuşmuyor.*

K21: *Üniversitedeki dersler çok daha kapsamlı, kıyaslanamaz.*

K34: *Yeri yok. İlköğretimde sosyal bilimlerin bir kısmını işlemiştik şimdi ise daha geniş bir alan işliyoruz.*

K58: *Yeri olduğunu pek düşünmüyorum.*

K66: *Bir yeri yok.*

K80: *Çok bir yeri olduğunu zannetmiyorum. Küçük yaşta aldığım bir ders olduğu için hatırlayamıyorum.*

D) İlköğretim yıllarında almış olduğunuz sosyal bilgiler dersinin daha etkili olabilmesi için önerileriniz nelerdir? Lütfen açıklayınız.

Tablo 4. Üniversite öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinin daha etkili olabilmesi için önerilerine yönelik görüşlerinin dağılımı

Tema	Frekans
Uygulamaya yönelik ders işlenmesi	15
Öğretmen	13
Program	5
Atatürk ilke ve inkılapları	3
Ders saatleri	3
Diğer	45
Toplam	88

a) Uygulamaya yönelik ders işlenmesi

K3,K12,K16,K18,K19,K27,K29,K30,K33,K39,K61,K65,K68,K69,K82

K12: *Uygulamalı eğitimlerle daha etkili olabileceğini düşünüyorum.*

K16: *Derste öğrenilen bilgiler birer aktivite gibi hayatta uygulanabilir.*

K19: Sadece anlatılıp geçilmemeli. Günlük hayatta aktivite yapıp gösterilmesi gerekir. Görsel verilerden yararlanılmalı.

K61: Sosyal çevreyle bütün halde olmak gerekir. Örneğin; huzur evlerine veya yetiştirme yurtlarına, rehabilitasyon merkezlerine yapılan gezilerle diğer insanları da anlayabilmek, yardımlaşmak, onların dertlerini ve mutluluklarını paylaşmak olabilir.

K83: Teorik bilgilerden çok geziler düzenlenebilir. Daha çok pratik eğitim gerekiyor.

b) Öğretmen

K8,K13,K17,K20,K32,K34,K48,K59,K60,K62,K66,K81,K87

K8: Bence bu konu tamamıyla dersi veren hocayla ilgili bir konu. Hocanın öğrenciye olan yaklaşımı ders anlatım biçimi, kurduğu cümleler öğrenciyi kendisine çekebilmeli. Unutmamak gerekir ki çocuklar dersi değil, dersi sevdiren hocaları severek derse ilgi duyar ve bu başarı getirir.

K20: Öğrencilerde derse karşı merak uyandırılmalı.

K32: Bence öğretmenlerin anlatma biçimlerini değiştirmesi gerekiyor. Öğrencilerin katılımı için farklı yollara başvurulabilir.

K44: Hocalar derste daha aktif olursa daha iyi anlaşılır.

K60: Öğretmenler öğrencilere daha etkili ve verimli anlatmalı.

K62: Çocukları sıkmadan daha eğlenceli hale getirerek öğretmek daha akılda kalıcı hale getirerek öğrenmelerini sağlamak gerekir.

K81: Öğretmenlerin daha anlayışlı ve yumuşak olmaları gerekir. Ayrıca konuların üstünde iyi durmalılar.

c) Atatürk ilke ve inkılapları

K38,K40,K41

K38: Atatürk ilke ve inkılapları üzerinde daha fazla durulması gerektiğini düşünüyorum. Gelecek nesillerin bunlardan mahrum kalmaması gerekiyor.

K40: Atatürk ilke ve inkılaplarının daha detaylı anlatılıp öğretilmesi ve sadece bir bilgi olarak değil bu düşüncenin aşılması gerekir.

K41: Atatürk inkılapları örnek alınmalı ve gösterdiği hedefe yönelmeli ve andımız geri getirilmelidir.

d) Ders saatleri

K6,K68, K84

K6: Ders saatleri arttırılabilir.

K84: Ders saatlerinin arttırılması gerekiyor.

e) Program

K2,K3,K50,K54,K86,

K2: Gelecek nesillere nasıl duyarlı ve pozitif davranacağımız hakkında daha çok bilgi verilmelidir.

K50: Akıl yürütmeye ve sorgulamaya açık olması, eleştirel bir perspektifle analiz edilmesi gerekir. Salt ezbere dayalı eğitim, eğitim olamaz, olmamalıdır.

K54: Tarih konularından ziyade kültürel konularla zenginleştirilebilir.

K86: Müfredat yenilenmeli, güncel bilgiler eklenmeli ve yeni nesil eğitimciler dersi işlemeli.

f) Diğer

K17: Öğrenciler bu dersle ilgili bilinçlendirilmeli, daha ciddiye almalılar. Okuldan çıkınca matematik işe yaramaz ama sosyal bilgiler her yerde işe yarar, lazımdır.

K25: Sadece anlatım ya da yazılı olarak değil, görsel anlamda materyaller kullanılabilir.

K36: Hocanın anlattıklarının yanında öğrenciler de derslere kendilerinden bir şeyler katmalıdır. Yani derste öğrencilere daha çok rol verilmelidir.

K47: Bu dersin daha verimli olabilmesi için ilköğretim, orta öğretim ve üniversite yıllarımızda sürekli ve düzenli bir şekilde görürsek daha yararlı olabilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırma ile üniversite öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersine ilişkin düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre, üniversite öğrencileri sosyal bilgiler dersini 'genel yaşam', 'toplum ve çevre bilinci kazandıran', 'toplum kuralları ve ahlak ile ilgili bilgiler veren', 'günlük yaşam becerisi kazandıran', 'tarih bilinci kazandıran', 'kişilik gelişimine katkı sunan', 'Türkiye ve dünyayı' tanımada önemli bir rol üstlendiğini düşünmektedir. Bir dersin öğretimini öğretmeninden bağımsız düşünmek büyük hatadır. Sosyal bilgiler dersinin uzak ve yakın hedeflerine ulaşabilmesi için sosyal bilgiler öğretmenlerinin İskender'in (2007) ilköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretiminin öncelikleri ve sosyal bilgiler öğretmen yetiştirmeye yönelik çıkarımlar adlı çalışmasında ulaştığı sonuçlarla ilintili olarak öğrencilerine bilgisi, kültürü, davranışları, konuşma şekli, giyimi gibi konularda örnek olması gerektiği vurgulanmıştır. Ve eğer öğrencilerinin okumasını, çeşitli konularda bilgi sahibi olmasını istiyorsa her şeyden önce kendisi okumalı, alanı ile ilgili gelişmeleri takip etmeli, meydana gelen olaylara duyarlı kalmamalı ve bunu öğrencileriyle ve meslektaşlarıyla paylaşması gerektiği, öğrencinin önünde en önemli rol model olan öğretmenin, her yönüyle iyi bir örnek teşkil etmesi gerektiği düşüncesi katılımcıların verdiği çok yönlü cevaplardaki öğretmen referans noktasının önemini ortaya koyar niteliktedir.

Üniversite öğrencileriyle yapılan bu çalışmada öğrencilerin % 78,4'ü sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri bilgi, tutum ve becerileri günlük hayatta bir şekilde kullandıklarını ifade etmiştir. Alıntıların büyük çoğunluğu genel kültür, toplum kurallarına uyum sağlama, insan ilişkileri, çevre bilinci ve tarih bilgisi konusunda sosyal bilgiler dersini günlük hayatta

kullandığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çıkarımdan yola çıkarak sosyal bilgiler eğitimi programında bireylerin günlük yaşam becerisi kazanmasında özellikle yukarıda adı geçen başlıkların öğretimine ağırlık verildiği düşünülebilir.

Üniversite öğrencilerinden K51: “Toplumdaki sınırlarımı biliyorum. İnsan ve hayvan haklarını daha iyi savunuyorum.” alıntısından hareketle Kop ve Tuncel’in (2010) sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarını algılamaları adlı çalışmalarında söz ettikleri dünya gündemini ilgilendiren konulardan biri olan insan hakları sorununun, kişilerin; insan haklarının farkında olmaları, onları kullanma ve korumayı içtenlikle istemeleri, bu hakların neden korunması gerektiğinin bilincine varmaları, aynı zamanda da neyin, niçin, nasıl korunabileceğini bilmeleri ancak alacakları eğitimle gerçekleştirebileceği tezinden yola çıkarak, insan haklarının bilinmesi için özellikle sosyal bilgiler dersinin büyük öneme sahip olduğu vurgusu ile örtüşmektedir.

Araştırmada dikkat çekici bir diğer bulgu da katılımcıların % 14,7’si sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste daha aktif olmaları gerektiğini, anlatma biçimlerini değiştirmeleri gerektiğini, öğrencilere daha etkili ve verimli ders anlatmaları gerektiğini vurgulamıştır. Şahin ve Güvercin Çetinoğlu’nun (2016) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bölümlerindeki ders ve uygulamalara ilişkin algıları adlı çalışmalarında ulaştıkları öğretim elemanları daha çok sunuş yoluyla öğretim yapmakta, buluş yoluyla öğretim yöntemine ve diğer yöntem tekniklere, materyal ve araç kullanımına, diğer bir deyişle, yöntem ve teknikler dâhil öğrenmeye yardımcı olacak internet, görsel/hareketli materyaller ve harita maket gibi materyallerin yeterli düzeyde kullanılmadığına dair sonucu bu bulgu ile benzerlik göstermektedir.

Katılımcılara şu an öğrenim gördükleri bölüm/anabilim dalında ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersinin yeri sorulduğunda, belirgin olarak iki yanıtın ön plana çıktığı söylenebilir. İlk olarak bu soruda araştırmanın yapıldığı 2018 yılı güz döneminde aldıkları ders isimlerini ifade ettikleri gözlenmiştir. Hâlbuki ilköğretim çağlarından üniversite düzeyine gelene kadar katılımcıların öğrenim gördükleri programın özelliklerinden olan sarmal yaklaşım ekseninde kazandıkları becerileri, üst düzeye çıkarmaları beklentisinden hareketle biliş düzeylerindeki pozitif yönde etkiyi ifade etmeleri beklenebilirdi. Bir diğer dikkat çekici bulgu ise katılımcıların ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersinin üniversitede gördükleri derslere temel teşkil ettiği cevabını vermeleridir.

Bulgularda katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin özellikle ahlak eğitimi ile ilişkilendirildiği göze çarpmaktadır. Alıntılardan toplum içinde yapılan hareketlerin etik kavramına uygun olup olmadığı, ahlaki nitelik gösteren olay ya da olguları, toplumun kuralları ve ahlak ile ilgili bilgiler verdiği, toplumda nasıl davranışlar sergilememiz gerektiğini öğrettiği, hangi davranışın doğru hangisinin yanlış olduğunun anlatıldığı bir ders olarak algılandığı anlaşılmaktadır.

Bir diğer dikkat çekici bulgu ise katılımcıların özellikle son soruda sosyal bilgiler dersinin daha etkili olabilmesi için ezbere dayalı, esasici ve geleneksel yaklaşımın terk edilerek daha

çok yaparak yaşayarak öğrenme ve uygulamalı ders işlenmesi gerektiği ve derslerde gezi-gözleme yer verilmesi gerektiği vurgusu olmuştur. Aykaç'ın (2007) ilköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri adlı çalışmasında yapılandırmacı programın gereklerine ulaşamadığı, öğretmenin merkezde olduğu ve aktaran rolünü devam ettirdiği durumların gözlemlendiği, öğretmene verilen rolün yönlendirici olmaktan öteye geçtiği ifadeleri bu gerçeği doğrular niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.
- Aktekin, S., Harnett, P., Öztürk, M. ve Smart, D. (2009). *Çok kültürlü bir Avrupa için tarih ve sosyal bilgiler eğitimi*. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- İskender, P. (2007). İlköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretiminin öncelikleri ve sosyal bilgiler öğretmen yetiştirmeye yönelik çıkarımlar. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(1), 21-29.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel yayın Dağıtım.
- Kop, Y. ve Tuncel, G. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarını algılamaları. *Journal of Theory and Practice in Education Articles*, 6(1), 106-124.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4.5.6.7. sınıflar)*. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Öztürk, C. (2009). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Şahin, M. ve Güvercin Çetinoğlu, A. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bölümlerindeki ders ve uygulamalara ilişkin algıları. *E-International Journal of Educational Research*, 7(1), 50-69.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.